

Suzana Marjanić

Almissa Open Art ili od omiške Mirabele do globalnoga i pandemijskoga ekocida

O festivalu suvremene umjetnosti Almissa Open Art, čiji je osnivač i ravnatelj multimedijalni umjetnik Vice Tomasović, o njegovim prostornim lokacijama i tematskim nišama, od inicijalne 2010. godine pa do pandemijskih blizanačkih godina 2020. - 2021.

„Ni u banci, ni u stranci, ni u zamci, na distanci...“
Disciplin A Kitschme: *Reci ruke u vis!*, album *Opet*

Priča o Almissa Open Art festivalu suvremene umjetnosti polazi od 2010. godine kada je multimedijalni umjetnik Vice Tomasović s Josipom Rogošićem organizirao prvo festivalsko izdanje pod nazivom Almissa Open Air, a pod tematskom odrednicom *Događaj*, na Trgu Franje Tuđmana u Omišu. Naime, kao što je u nekoliko retrospekcija o pokretanju navedenoga festivala istaknuo, Trg Franje Tuđmana bio je izvrsna platforma s obzirom na to da se nalazi u središtu starog grada, a tada – 2010. godine – nije bio asimiliran (turistički „zagađen“) restoranima. Osim toga, na tom je trgu nekada stajao monumentalni mozaik s prikazom Tita i partizana Joke Kneževića, koji je, kako nadalje umjetnik navodi, „prvi poslije Rimljana obnovio u našim krajevima mozaik“, kako je svojedobno ustvrdio likovni kritičar Josip Depolo. I, nadalje, retrospekcijom spomenutoga umjetnika:

„Nakon što je mozaik nekako preživio rat, samo bez petokraka koje su propucane, rad je odstranjen kada je Franjo Tuđman došao održati govor na tom trgu. Otad je na tom mjestu samo veliki bijeli zid koji nam je bio izvrsna podloga za projekcije, a kako je mozaik stajao na platformi od triju stepenica, nismo trebali plaćati binu.“¹

I kako se navedena lokacija nije pokazala sretnom s obzirom na sukobe s ugostiteljima, organizatori Festivala odlučili su buduća festivalska izdanja odr-

¹ Usp. razgovor s Vicom Tomasovićem: „Odgovornost iz ljubavi“. (Razgovarala Suzana Marjanić). *Plesna scena*. <http://www.plesnascena.hr/index.php?p=article&id=2359>

▲
Petar Grimani:
instalacijski performans
Most, 2019.

žavati na drugim lokacijama. Tako je program suvremene vizualne umjetnosti preseljen, uzdignut na utvrdu Mirabelu i otad je, na drugom festivalskom izdanju pod tematskom odrednicom *Osjetilnost*, ta lokacija postala središnji prostor festivala. U katalogu izdanja od 2018. godine Vice Tomasović, nakon uvodnika Siniše Labrovića kojemu je te godine dodijeljena kustoska uloga Festivala na temu *postistine*,² pojašnjava prostorne okolnosti, u odrednicama kako bi to učinila antropologija mjesta i prostora, navedenoga festivala: „Omiš karakteriziraju tri prirodna elementa: planina, rijeka i more. Samo po sebi, to i nije toliko neobično, no intenzitet kojim dotični elementi dominiraju Omišem svakako ga čini jedinstvenim – između uistinu prijetećih okomitih stijena i morske obale ima jedva dvjesto metara. Te dvije paralele pod pravim kutom siječe Cetina, doslovno usred grada izlazeći iz stijena, i to začuđujuće značajnog volumena, te smjesta usred grada i utiče u more.“

² Naime, 2019. deveto izdanje Almisse održano je pod tematskom odrednicom *postistine* „Začepi, molim te“, koji se tom, pomalo oksimoronskom, izjavom, performativom nedvojbeno odnosi spram istine, kao i neke nove – postistine. Naime, riječ *istinitost* (truthiness) uvodi Stephen Colbert, odnosno njegov lik dr. Stephen T. Colbert, u epizodi svoje satirično-političke emisije *The Colbert Report* 17. listopada 2005. U komičnom modusu shvatio je da je izvorno napisana riječ „istina“ nije dovoljno apsurdna: „Ne govorimo o istini, govorimo o nečemu što izgleda kao istina – istina za koju želimo da postoji“. Colbert je navedenom kovanicom satirizirao zlouporabu emocija u suvremenom društveno-političkom diskursu, a posebno ga je primijenio, među ostalim, na odluku Georgea W. Busha o invaziji na Irak 2003. godine. Usp. <https://en.wikipedia.org/wiki/Truthiness>

Često Vice Tomasović navodi kako ga je njegov mentor **Željko Marović** preporučio kao umjetnika Marku Markoviću koji je 2008. organizirao prve Dane otvorenoga performansa (DOPUST) u Splitu, gdje je i upoznao brojne umjetnike/ice kao buduće goste festivala Almissa. No za razliku od nažalost ukinutoga DOPUST-a (zasad), Almissa se, kako to često ističe Vice Tomasović, „odvija u srcu turističke sezone, na periferiji (Splita)“ i trude se biti uvijek „korak ispred svih očekivanja dok istražuju sve prostorne resurse kojima Omiš obiluje – poput planine, rijeke, mora i plaža, do urbanih kvartova, povijesnih građevina, kulturnih institucija“...

Za razliku od nažalost ukinutoga DOPUST-a (za sada), Almissa se, kako to često ističe Vice Tomasović, „odvija u srcu turističke sezone, na periferiji (Splita)“ i trude se biti uvijek „korak ispred svih očekivanja dok istražuju sve prostorne resurse kojima Omiš obiluje – poput planine, rijeke, mora i plaža, do urbanih kvartova, povijesnih građevina, kulturnih institucija“...

Vice Tomasović bio je u ulozi neformalnoga kustosa do 2016. tako što bi zadao široku temu i pozvao kolege/ice; teme su bile – 2010. *Događaj*, 2011. *Osjetilnost*, 2012. *Artefakti*, 2013. *Pogreška*, 2014. *Identitet*, 2015. *Neovisnost*. Umjetnici koje je zvao pritom su mu i predlagali druge umjetnike/ice – Marko Marković i Božidar Katić pomagali su festivalskim pozivima 2011. i 2012., Boris Šitum i Brkić 2013. i 2014., a Gildo Bavčević i Petar Grimani 2015. godine. Pritom na drugom izdanju Festivala 2011. godine organizatori kao vrhunac programa ističu posljednju večer koja se odvila na utvrdi Mirabela kao pravo rođenje festivala *Almissa* jer su, kako navode, performer i na Mirabeli „postali sinonim za sva naredna izdanja festivala“.³

Što se, nadalje, tiče prostorom određenoga festivala, festivalsko izdanje 2015. godine na temu *Neovisnosti* odvijalo se na Otoku ljubavi u kanjonu rijeke

Cetine, kako ističe Vice Tomasović – „Na ničijoj zemlji, koja je zimi potopljena pa je nitko ne može pravno prisvojiti, umjetnici će doći o svojem trošku i stvarati umjetnost od materijala zatečenih u okolišu. Nismo željeli da nas ove godine itko financira i radimo festival s nula kuna, potpuno neovisni, snagom same umjetnosti“.⁴

Od 2016. godine kreću kustoske koncepcije pri čemu je značajno da kustosku ulogu preuzimaju sami umjetnici. Tako 2016. godine Vedran Perković kao kustos odabire temu *Spin*, 2017. Slaven Tolj kao kustos-umjetnik subverzivno postavlja stih *Neka tebi kušin bude stina, pizda ti materina*,⁵ kao pljuska

³ Usp. programe na web-stranici <https://www.almissa.org/category/arhiva/>

⁴ Usp. razgovor s Vicom Tomasovićem – „Duhoviti imaginarij i titula poglavice“. (Razgovarao Ivan Dorotić). <http://vizkultura.hr/duhoviti-imaginarij-i-titula-poglavice/> Tu je, među ostalim, umjetnik sjajno dijagnosticirao stanje splitske vizualne scene.

„Splitska likovna scena je veoma živa i osebujna. U Splitu umjetnost ne poznaje granice pa je teško reći gdje završava život i počinje art. Ovaj grad ne trpi elitizam jer ne priznajemo veličine zbog našega prenapuhanog ega. Zbog toga nastaju sukobi i karakteristični splitski dišpet koji se odražava i u likovnoj sceni. Naša likovnost koju karakterizira eklektičizam suprotstavljenih stilskih izričaja je nedovoljno valorizirana u nacionalnim okvirima što moramo pod hitno ispraviti jer toliko možemo oplemeniti širu nacionalnu, pa usudio bih se reći čak i svjetsku scenu. Nažalost, izgleda da smo sami sebi sasvim dovoljni.“

⁵ Naime, osmo izdanje Almissee nosilo je radni naslov *Piratstvo*, od kojega se odustalo jer je za naziv festivala prihvaćena pjesma *Neka tebi kušin bude stina, pizda ti materina* koju je izvorno izveo bend Ilija i Zrno Žita u *punk* verziji, a na festivalskom izdanju u klapskoj verziji „*a capella* kričanjem“ bend Porno Suicid i klapa Utvare umjesto Omiškoga festivala klapskoga pjevanja. „Tim piratskim činom direktno smo se i bez ograda obratili široj javnosti i stanovnicima Omiša, pozvali ih na sudjelovanje i upozorili ih da će ono što se bude događalo tih dana u programu Almissee jasno govoriti o stvarnosti koju živimo“, kako to

hrvatskoj društvenoj stvarnosti; 2018. Siniša Labrović odabire temu postistine pod odrednicom-performativom *Začepi, molim te*, 2019. godine Sandra Sterle odabire temu *Kamo idemo*, a pandemijske 2020. godine Neli Ružić ističe temu *Hitnosti*.⁶

Zaustavimo se još na lokaciji Otoka ljubavi. Tako je festivalsko događanje 2019. godine, 10. festival suvremene umjetnosti Almissa Open Art pod tematskom odrednicom *Kuda idemo?* (kustosica Sandra Sterle, Omiš, 8. - 14. kolovoza 2019.) s nekom utjehom, principom nade u blohovskom smislu, zaključeno na Otoku ljubavi – Cetina s otvorenom formom događanja gdje je svatko od sudionika/ica s vlastitim izvedbenim energijama, kojima ne diramo druge s negativnim silnicima, označio prostor Otoka ljubavi. Vicenco Bartulin u tom je predivnom cetinskom okružju priredio događanje u kojemu u bijeloj halji (hijeratički) stupa u kontakt s gumenim jednorogom (transgresija hijeratičkoga fenomena u turistički plasticitet). Naravno, naslovna referenca festivalskoga izdanja 2019. godine može se nadovezati na trijadu faustovskih pitanja, odnosno na naslovno pitanje Gauguinove slike „Odakle dolazimo? Što smo mi? Kamo idemo?“ s kraja 19. stoljeća. Očito smo svi zajedno tu negdje, i dalje s tim trijadnim pitanjem, i to između Gauguinova Rajskoga vrta, odnosno cetinskoga Otoka ljubavi i Gotovčeva art-pitanja *Kuda idemo – ne pitajte*, kako je i bila podnaslovljena retrospektivna izložba našeg anarho-oce umjetnosti performansa u Rijeci 2017.⁷

Što se tiče promjene imena Festivala od naziva Almissa Open Air do Almissa Open Art, kako nadalje saznajemo od suorganizatora Vice Tomasovića, prvotni naziv Open Air bilo je logično ime jer je festival glavninu programa manifestirao na otvorenom prostoru, a pritom su u počecima imali i izraženiju glazbenu komponentu, promovirajući alternativni i eksperimentalni zvuk. S vremenom su se glazbeni i vizualni dio festivala odvojili, te su festivalskim izdanjem 2014. s temom *Identitet* problematizirali i sâm identitet festivala koji se počeo percipirati žanrovski kao festival umjetnosti performansa na Mirabeli. Stoga su događanjima na Mirabeli te godine organizatori dali naslov *Almissa Anuale*. Riječ je o festivalskom izdanju koje je imalo međunarodni odjek zbog akcije Borisa Šituma koji je podigao palestinsku zastavu na Mirabeli, i zbog koje je umjetnik priveden u omišku policijsku postaju. Kako su prenijeli mediji, palestinska zastava vijorila je na omiškoj *stini* svega dvadesetak minuta, nakon čega su je uklonili komunalni redari, a omiški gradonačelnik Ivan Kovačić osudio je

bilježi u predgovoru kataloga Slaven Tolj kao kustos navedenoga subverzivnoga izdanja Festivala. Bio je to „poziv lokalnim stanovnicima i turistima kao privremenim građanima Omiša na kolektivnu akciju građanskog neposlušna, na otvoreno i glasno negodovanje, pa čak i beštumu“, kako su isticali u najavama organizatori.

⁶ Više o festivalskom događanju 2020. godine usp. Suzana Marjanić: „Okreni 112 ili gdje smo i kako smo“. *Plesna scena*, <https://www.plesnascena.hr/index.php?p=article&id=2473>

⁷ Više o festivalskom događanju 2019. godine usp. Suzana Marjanić: „Preživljavanje u antropocenu“. *Plesna scena*, <http://www.plesnascena.hr/index.php?p=article&id=2358>

▲ Ilija Šoškić: *Res publica*,
foto: Danica Sičić, 2019.

◀◀
Sandra Sterle i Gildo
Bavčević: *Kuda idemo?*
Foto: Danica Buškain,
2019.

◀
Vice Tomasović: *Pokora*
– *Vatra*, 2015.

pomicanje granice umjetničkih sloboda.⁸ Boris Šitum povodom je navedene etičke akcije izjavio kako osuđuje zločine nad civilima: „Postavio sam zastavu Palestine na tvrđavu u Omišu zato što hrvatski političari i mediji šute o događanjima u Pojasu Gaze i o tome kroz što prolazi palestinski narod ili su u tome vrlo oprezni. Zato sam odlučio biti neoprezan. Odlučio sam se na ovaj čin zbog solidarnosti, granatiranja i mrtve djece u Palestini.“⁹ A kako je tema festivala bila *Identitet*, umjetnik je izvedbeno na jedan dan bio Palestinac – „Tiskao sam i razglednice na kojima je naprijed bila tvrđava s istaknutom palestinskom zastavom, a na poledini moje ime tiskano na arapskom pismu.“

Nakon navedenoga izdanja organizatori su odlučili da će festival pod naslovom *Almissa Open Air* nastaviti samo s programom suvremene umjetnosti, a Josip Rogošić glazbeni je dio festivala pod novim naslovom *AlterTaste* organizirao na Trgu Franje Tuđmana, dakle na prostoru odakle su festivalski krenuli. Nažalost, *AlterTaste* festival nije zaživio, a *Almissa Open Air* s temom je *Neovisnost* i bez ikakvog budžeta s Mirabele sišao u javni gradski prostor.¹⁰ U to doba Vice Tomasović postao je voditelj izložbene djelatnosti Hrvatske udruge likovnih umjetnika i *Almissu* su nastavili razvijati kao HULU-ov projekt. Time je *Almissa* dobila naziv *Open Art*, i konceptijski otad svake godine festival ima drugog umjetnika/icu u ulozi kustosa/ice festivala. I time je inicijalna priča festivala započeta, dakle od početne točke Trga Franje Tuđmana, preko Mirabele, da bi od 2014. godine festival izvedbeno osvajao gradske prostore s njegovim organizatorom Vicom Tomasovićem koji energetski spaja taj grad, smješten u trokutu planine, mora i rijeke, a baždaren između turističko-gastronomskih prohtjeva i konceptualnih kritičkih iščitavanja izmještenosti.

⁸ „Skinuo hrvatski stijeg. Uhićen zbog performansa. Na utvrdu u Omišu postavio zastavu Palestine pa završio na policiji“. *Jutarnji list*, <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/uhicen-zbog-performansa-na-utvrdu-u-omisu-postavio-zastavu-palentine-pa-zavr-sio-na-policiji-685813>

⁹ Boris Šitum: „Zastavu sam postavio zbog djece Palestine“. <https://balkans.aljazeera.net teme/2014/8/12/situm-zastavu-sam-postavio-zbog-djece-palentine>

¹⁰ Npr. na navedenom je festivalskom izdanju Petar Grimani organizirao umjetničku radionicu kao pripremu za instalacijski performans *Most* koji je izveden na Cetini. Ljudska tijela prekrivena folijom za preživljavanje, u udaljenosti jednog metra jedan od drugoga, premostile su rijeku spajajući dvije obale kao živa slika tragedija izbjeglica s Bliskog istoka.

Appendix 1: Ritualizacija pokore i samozazidavanja – Vice Tomasović

Zaključno, zadržala bih se na skulpturalnim performansima *Pokora* Vice Tomasovića, organizatora navedenoga Festivala,¹¹ a riječ je o ciklusu performansa – *Pokora – Vatra* (2015.), *Pokora – Zemlja* (2015.), *Pokora – Voda* (2016.) i *Pokora – Zrak* (2018.) – kojima tematizira ulogu vjere, pokoru kao čin kajanja, gdje neznanje i *strah* udaljavaju osobu od sakramenta *pokore* i pomirenja, kojom osoba pokazuje iskrenu namjeru da više ne sagriješi, pri čemu umjetnik ističe:

„Čini mi se da je katolička vjera tabu tema u suvremenoj umjetnosti. U ciklusu performansa *Pokora* koristim se kršćanskom duhovnom tehnologijom koja za cilj ima pomirenje preko žrtve. Točnije bi bilo reći da sam pokoru koristio kao polazište ili simbol, jer u performansima preuzimam ulogu ili funkciju predstavnika jedne grupe i kao takav zazidavam samog sebe u arhitektonsku cjelinu koja predstavlja drugu grupu ili zajednicu. Dakle, ne bih rekao da tematiziram ulogu vjere ili da moraliziram i evangeliziram, što bih volio da mogu, jer su kvalitetni primjeri novomedijske kršćanske umjetnosti toliko egzotični da bi me veselio biti pionir toga područja.“

U svojoj (ili našoj) *Pokori* umjetnik *izvodi priču* o isklupljenju zajednice. Publika vidi samo proces u kojem se ciglama umjetnik odjeljuje od njih i postaje jedno s okruženjem u kojem se nalaze. Time se poništava, tj. ugrađuje dio njih u prostor koji je opterećen njihovim naslijeđem. Dosad se umjetnik zazidao u četiri povijesne građevine što je povezao s četiri elementa i simbolikom ta četiri osnovna elementa koje smo na Zapadu koristili da bismo opisali strukturu Sveмира. Tako je u okviru 14. Performance Art Festivala u Varaždinu 2015.¹² umjetnik izveo performans samozazidavanja *Pokora – Vatra* gdje se samozazidao u skućeni prostor (u jedan kvadratni metar prostora) u središtu bivše sinagoge, prostoru opterećenom povijesti grada Varaždina i Hrvatske, mjestu najveće svetosti za zajednicu Židova koja je nekada postajala u Varaždinu. Navedenu je pokoru umjetnik povezao s vatrom koja je simbol vjere i božje prisutnosti, kao

¹¹ Više o umjetniku usp. <http://hulu-split.hr/artisti/tomasovic-vice/>

¹² *Pokoru* je izveo u organizaciji ravnatelja Galerijskog centra u Varaždinu Ivana Meseka, a selektor programa navedenoga festivala kustos Branko Franceschi kao temu Festivala te godine odabrao je *Rušenje zida*, gdje tematsku preokupaciju određuje: „Za razliku od njegovog konstruktivnog značaja u građevinarstvu, u društveno-kulturološkom kontekstu zid simbolizira barijeru napretku, granicu između onog što jesmo i onog što želimo biti, opresiju i izolaciju.“

FE
NO
ME
NI

▲
Vice Tomasović:
Pokora – Zrak, 2018.
Pokora – Voda, 2016.
Pokora – Zemlja, 2015.

i sa svijećnjakom menorom, kao simbolom židovstva, koji u sinagogama treba stalno gorjeti. U kontekstu navedenoga umjetnik je povezao i simboliku vatre koja je zloupotrijebljena u „konačnom rješavanju židovskog pitanja“ kao i drugih nacionalnih i etničkih skupina. Kao izvor samouzidavanja umjetnik navodi praksu pogublivanja vještica zazidavanjem u fortifikaciju dvorca. I, nadalje, umjetnikovim riječima, pri čemu ovom prigodom navodim samo manifestnu podlogu navedenoga performansa, s obzirom na to da je latentna matrica daleko dublja i upućuje i na matricu opsesivno-kompulzivnih poremećaja:

„Sjećam se posebno sablasne priče iz djetinjstva o mladoj majci koju su zazidali u dvorcu, ali su ostavili dojke da vire kako bi se njeno dijete prehranilo. Ta je priča vjerojatno izmišljena, ali postoje povijesni zapisi o mnogim vješticama ugrađenima u zidove, a u Hrvatskoj i Sloveniji je najpoznatija Veronika Desinić/čka iz Velikog Tabora.“ (Tomasović, prema Marjanić 2017:441)

Na sličnom tragu je i *Pokora*, izvedena u Puli, koju je umjetnik povezo sa Zemljom, a zazidao se u vojni bunker kao arhitektonski simbol rata, s obzirom na to da se rat najčešće i vodi zbog zemlje u koju je bunker ukopan. Nadalje, u Splitu je umjetnik izveo pokoru podnaslova *Voda* u okviru čega se zazidao u Dioklecijanove podrumne, ispod razine mora, u dio koji prokišnjava, a koji je pored kanalizacijskog otvora. Umjetnikovim obrazloženjem: „U njemu sam se referirao na opasnosti turizma – proces gentrifikacije Palače, revalorizacije povijesne osobe Dioklecijana, mjesta za umjetnost u Palači i sl.“

Posljednji izveden performans iz te serije, podnaslova *Zrak*, umjetnik je izveo u Meštrovićevu paviljonu (HDLU, Zagreb), visoko u kupoli gdje se zazidao u ventilacijski otvor kao „reakcija na odnos prema institucijama moći koje eksploatiraju one zbog kojih postoje kako bi same ustanove prosperirale a da oni zbog kojih institucije postoje od toga nemaju koristi.“ (Tomasović, 2019, http)

U kontekstu navedene serije umjetnik namjerava izvesti i virtualno peto zazidavanje, *Kvintescenciju*, kao videoinstalaciju na kojoj bi bio prikazan u prirodnoj veličini i koja bi se postavila tako da donji rub projekcije bude sam kut između tla i zida galerije.

„Repeticijska petlja će biti postignuta sporim i praktički neprimjetnim prijelazom snimke zazidanog otvora i početne pozicije, šupljine. Trebam još smisliti način na koji ću se sam pojaviti u kadru. Još razmišljam o tehničkim, izvedbenim i konceptualnim problemima petog zazidavanja, a planiram snimiti rad ovog ljeta.“ (iz e-mail prepiske s umjetnikom)

Pritom umjetnik namjerava izložiti i *Performativne memorabilije*, tj. cigle s prethodnih zazidavanja, uz fotografije kao sekundarnu dokumentaciju ovog ciklusa performansa.

Appendix 2 s pandemijskom *kodom* (*koda* u smislu dodatka za *sonneto caudato*, u slobodnom transžanru). Nadovezujući se na temu *Hitnosti* 11. festivalskoga događanja Almissa Open Festival (Omiš, 21. - 26. kolovoza 2020.), koji je vizualna umjetnica Neli Ružić koncipirala prije ove blizanačke psihotične pandemijske krize (2020. – 2021.),¹³ podcrtavam izvedbena, kibernetička događanja (svih) naroda danas. Artjom Lukin, docent međunarodnih odnosa na Dalekoistočnom sveučilištu u Vladivostoku, navodi da smo 2020. godinom ušli u jedno od kataklizmičnih i sudbonosnih razdoblja u povijesti čovječanstva. Prema njegovim procjenama, sve je započeto globalnom financijskom krizom 2008. - 2009., a 2020. godine pandemija COVID-19 devastirala je globalnu ekonomiju i pogoršala postojeće psihotične napetosti između vladajućeg hegemonu (Sjedinjene Američke Države) i nove supersile (Kina). Sažeto prema njegovim procjenama, rat između Amerike i Kine ne samo da je moguć, nego je neizbježan. ■

¹³ Kao što u obrazloženju umjetnica i kustosica navodi, hitnost, izvanredno stanje (engl. *emergency*) je „nametnuti oblik vremena, ali i poziv na budnost. U stanju hitnosti prisutan je osjećaj da smo *out of time*, da nema vremena ni odgode. U isto vrijeme, paradoksalno, percepcija vremena se expandira i sjecka do najsitnijih dijelova, nanosekunda koje postanu fraktalni beskraji.“

◀
Boris Šitum:
Kartolina,
Foto:
Vice Tomasović,
2014.